

Polskie prawo leśne

Cz. IX. Ściganie przestępstw i wykroczeń leśnych

W poprzednich odcinkach cyklu poświęconego przestępstwom i wykroczeniom leśnym i przyrodniczym zajmowałem się problemami prawa materialnego, ustalając jakie czyny wyczerpują znamiona przestępstw i wykroczeń leśnych i przyrodniczych. W ostatnim odcinku cyklu przedstawię rozwiązania proceduralne.

Ściganie przestępstw i wykroczeń w ogólności

Problematyka procesowa odnosząca się do obu typów czynów karalnych została uregulowana:

- w odniesieniu do przestępstw – w ustawie z 6 czerwca 1997 Kodeks postępowania karnego (k.p.k.),
- w odniesieniu do wykroczeń – w ustawie z 24 sierpnia 2001 Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (k.p.w.).

Ściganie przestępstw z jednej strony a wykroczeń z drugiej opiera się na odmiennych zasadach. Jeśli chodzi o *przestępstwa*, to obowiązuje zasada legalizmu, czyli *obowiązku ścigania*, ujęta w art. 10 k.p.k. w ten sposób, że organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu, a z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie lub w prawie międzynarodowym nikt nie może być zwolniony od odpowiedzialności za popełnione przestępstwo. Jeśli zaś chodzi o *wykroczenia*, to zasada jest inna, jest nią ograniczony oportunizm, a mówiąc ściśle – *społeczna celowość ścigania*. Najdobitniejszy wyraz zasada ta znalazła w art. 41 k.w., który w każdej sprawie o wykroczenie pozwala na poprzestanie na zastosowaniu wobec sprawcy czynu środka oddziaływania wychowawczego: pouczenia, zwrócenia uwagi, ostrzeżenia lub innego środka. Innymi słowy, za przestępstwa zawsze ścigać trzeba, za wykroczenia ścigać można i należy, chyba że zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego okaże się bardziej skuteczne.

Zasada społecznej celowości ścigania wykroczeń nie oznacza, że organ powołany do ich ścigania – a w odniesieniu do wykroczeń leśnych takim organem jest przede wszystkim Straż Leśna – może lekceważyć popełnianie wykroczeń. Zawsze na takim organie ciąży obowiązek zareagowania na wykroczenie, ale ta reakcja może przebierać różne formy: od prostego zwrócenia uwagi, poprzez nałożenie grzywny mandatem karnym, aż do skierowania wniosku o ukaranie do sądu.

Straż Leśna jako organ powołany do ścigania przestępstw i wykroczeń leśnych i przyrodniczych

W ustawie z 28 września 1991 o lasach (Dz.U. 2005 Nr 45, poz.

Prof. zw dr hab. W. Radecki – Instytut Nauk Prawnych PAN, Zespół Ochrony Środowiska, Wrocław

435 ze zm.) ustawodawca nałożył na Straż Leśną obowiązek zwalczania przestępstw i wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody (art. 45 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 47 ust. 1). Rozbudowany art. 47 tej ustawy reguluje następujące zagadnienia:

- 1) organizację Straży Leśnej w Lasach Państwowych złożoną z posterunków w nadleśnictwach i grup interwencyjnych w regionalnych dyrekcjach (ust. 1, 1a, 1b i 1c),
- 2) uprawnienia strażników leśnych przy wykonywaniu zadań, które można podzielić na kilka kategorii:
 - czynności zmierzające do ujawnienia sprawców przestępstw i wykroczeń, zatrzymania ich, odebrania przedmiotów i narzędzi, zabezpieczenia dowodów; tym celom służą uprawnienia do:
 - a) legitymowania osób podejrzanych i świadków (ust. 2 pkt 1),
 - b) przeszukiwania pomieszczeń i innych miejsc (ust. 2 pkt 4),
 - c) ujmowania sprawców przestępstw i wykroczeń i doprowadzania ich do Policji (ust. 2 pkt 5),
 - d) odbierania przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub wykroczenia oraz narzędzi i środków służących do ich popełnienia (ust. 2 pkt 6),
 - kontrolowanie:
 - a) środków transportu na obszarach leśnych (ust. 2 pkt 3),
 - b) przedsiębiorców zajmujących się obrotem i przetwarzaniem drewna i innych produktów leśnych (ust. 2b),
 - zapewniające realność wykonywania zadań uprawnienia do:
 - a) noszenia broni palnej lub gazowej oraz ręcznego miotacza gazu (ust. 2 pkt 9),
 - b) zwracania się o pomoc do instytucji państwowych, jednostek gospodarczych, organizacji społecznych, a w nagłych przypadkach także do obywateli (ust. 2 pkt 10),
 - c) stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec osób uniemożliwiających wykonywanie czynności (ust. 3),
 - d) używania w krańcowo niebezpiecznych sytuacjach, jeśli inne środki nie są wystarczające, broni palnej (ust. 5),
 - wykonywanie kompetencji procesowych w sprawach o:
 - a) przestępstwa (ust. 2 pkt 7),
 - b) wykroczenia:
 - w postępowaniu mandatowym (ust. 2 pkt 2),
 - w postępowaniu przed sądem (ust. 2 pkt 8),

- 3) bliższe określenie warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, z odesłaniem do reguł ujętych w przepisach o Policji (ust. 3a, 3b, 4, 6 i 7),
- 4) przyznanie strażnikom leśnym uprawnień przysługujących:
 - a) Państwowej Straży Łowieckiej, działającej na podstawie ustawy z 13 października 1995 Prawo łowieckie (Dz.U. 2005 Nr 127, poz. 1066 ze zm.) – w zakresie zwalczania kłusownictwa (ust. 8 pkt 1),
 - b) Państwowej Straży Rybackiej, działającej na podstawie ustawy z 18 kwietnia 1985 o rybactwie śródlądowym (Dz.U. 1999 Nr 66, poz. 750 ze zm.) – w zakresie kontroli legalności dokonywania połowu (ust. 8 pkt 3).

Wyjaśnić w tym miejscu trzeba, że w tekście ustawy o lasach nadal znajduje się pkt 2 w ust. 8 art. 10 przyznający strażnikom leśnym uprawnienia Straży Ochrony Przyrody w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie przyrody. Jest on o tyle bezprzedmiotowy, że Straż Ochrony Przyrody przestała istnieć w 2001 r. Jednakże od 1 maja 2004 (tj. od wejścia w życie obowiązującej ustawy o ochronie przyrody) strażnicy leśni z mocy znowelizowanego art. 45 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 47 ust. 1 i 2 ustawy o lasach mają bezpośrednie kompetencje do zwalczania przestępstw i wykroczeń nie tylko leśnych, lecz także w zakresie ochrony przyrody.

Nadanie uprawnień strażników leśnych innym pracownikom Służby Leśnej

Według art. 48 ustawy o lasach wskazane w art. 47 ust. 2 pkt 1-8 i 10 uprawnienia strażnika leśnego w zakresie zwalczania szkodnictwa leśnego przysługują nadleśniczemu, zastępcy nadleśniczego oraz inżynierowi nadzoru, leśniczemu i podleśniczemu. Osoby te nie mają uprawnień do noszenia broni, stosowania środków przymusu i używania broni palnej.

Uprawnienia procesowe strażników leśnych w postępowaniu karnym w sprawach o przestępstwa

Jak już była o tym mowa, takie uprawnienia przysługują strażnikom leśnym oraz wskazanym w art. 48 pracownikom Służby Leśnej. Rozważania należy rozpocząć od nieco szerszej problematyki nieprokuratorskich oskarżycieli publicznych w sprawach o przestępstwa. Punktem wyjścia jest art. 45 k.p.k., który w § 1 stanowi, że oskarżycielem publicznym przed wszystkimi sądami jest prokurator, ale w § 2 dodaje, że inny organ państwowy może być oskarżycielem publicznym w mocy szczególnych przepisów ustawy, określających zakres jego działania.

W odniesieniu do czynów karalnych, nazwijmy je tak, „przyrodniczych”, tylko dwa organy zostały uznane za nieprokuratorskich oskarżycieli publicznych w sprawach o przestępstwa. Są to:

- 1) strażnik leśny, nadleśniczy, zastępca nadleśniczego, inżynier nadzoru, leśniczy, podleśniczy – w sprawach o rozpoznawane w trybie uproszczonym przestępstwa, których przedmiotem jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa (art. 47 ust. 2 pkt 7 i art. 48 ustawy o lasach)

- 2) strażnik Państwowej Straży Łowieckiej – w sprawach o rozpoznawane w trybie uproszczonym przestępstwa, których przedmiotem jest zwierzyna (art. 39 ust. 2 pkt 7 Prawa łowieckiego).

W ramach uprawnień oskarżycielskich strażnicy leśni (i osoby, którym przysługują ich prawa) oraz strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej mają prawo do prowadzenia dochodzenia oraz wnoszenia i popierania aktu oskarżenia przed sądem.

Należy zwrócić uwagę, że w okresie obowiązywania poprzedniej ustawy z 16 października 1991 o ochronie przyrody (Dz.U. 2001 Nr 99, poz. 1079 ze zm.) dyrektor parku narodowego miał prawo do wnoszenia i popierania aktu oskarżenia w postępowaniu uproszczonym w sprawach o przestępstwa określone w art. 290 i 291 k.k., jeżeli przedmiotem przestępstwa było drewno z parku narodowego. Dyrektor parku narodowego mógł to uprawnienie wykonywać sam albo upoważnić funkcjonariusza Straży Parku Narodowego do jego wykonywania. Obowiązująca ustawa z 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880 ze zm.) pozbawiła dyrektora parku narodowego takiego uprawnienia, nie jest on już oskarżycielem publicznym w żadnej sprawie o przestępstwo, tym samym nie może upoważnić do oskarżania funkcjonariusza Straży Parku Narodowego. Dyrektor parku narodowego zachował uprawnienia oskarżycielskie tylko w sprawach o wykroczenia.

Przechodząc do szczegółowego umówienia uprawnień oskarżycielskich strażników leśnych należy wskazać, że regulacja zamieszczona w art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach jest dwójako ograniczona:

- 1) do przestępstw, których przedmiotem jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa; taki przestępstwami są:
 - a) wyrąb drzewa w lesie w celu przywłaszczenia (art. 290 k.k.),
 - b) kradzież pochodzącego z lasu drzewa wyrąbanego lub powalonego (art. 278 k.k.),
 - c) paserstwo umyślne (art. 291 k.k.) lub nieumyślne (art. 292 k.k.) takim drzewem,
- 2) do wskazanych przestępstw, jeżeli podlegają one rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym.

Według art. 469 k.p.k. sąd rozpoznaje w trybie uproszczonym sprawy, w których było prowadzone dochodzenie. Zasada dotycząca przestępstw przeciwko mieniu jest taka, że dochodzenie prowadzi się w sprawach o przestępstwa należące do właściwości sądu rejonowego, jeżeli wartość przedmiotu przestępstwa albo szkoda wyrządzona lub grożąca nie przekracza 50 tys. zł (art. 325b § 1 pkt 1 k.p.k.); jeżeli przekracza – prowadzi się śledztwo. Od tej zasady istnieją wyjątki określone w art. 325c: w zasadzie nie prowadzi się dochodzenia w stosunku do oskarżonego pozbawionego wolności w tej lub innej sprawie, ponadto nigdy nie prowadzi się dochodzenia, jeżeli podejrzany jest nieletni, jest głuchy, niemy lub niewidomy albo zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności (wtedy prowadzi się śledztwo, a do jego prowadzenia strażnik leśny uprawnień nie ma). Organy uprawnione (obok Policji) do prowadzenia dochodzeń oraz wnoszenia i popierania aktów oskarżenia w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym określa Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z innymi

właściwymi ministrami (art. 325d k.p.k.). Na tle poprzednio obowiązujących przepisów rozporządzenia z 31 sierpnia 1998 w sprawie organów uprawnionych oprócz Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym oraz zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. Nr 114, poz. 740) pojawiła się wątpliwość co do kompetencji strażników leśnych, którą musiał rozstrzygnąć Trybunał Konstytucyjny. Podłożem wątpliwości było to, że rozporządzenie nie wymieniało strażników leśnych, co dało jednemu z sądów powód do wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego z zarzutem niezgodności art. 42 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach z art. 2 Konstytucji. Trybunał nie podzielił tych wątpliwości i orzekł, że przepis ten nie jest niezgodny z Konstytucją, ponieważ k.p.k. jest aktem równorzędnym z ustawą o lasach, a zatem przepisy wydane na podstawie k.p.k. nie muszą powtarzać norm zawartych w ustawach szczególnych. Zdaniem Trybunału rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości wydane na podstawie k.p.k. nie dotyczy organów, których uprawnienia dochodcze i oskarżycielskie wynikają z przepisów szczególnych, w tym z ustawy o lasach [1]. Nie ma zatem żadnych wątpliwości, że strażnicy leśni mają kompetencje procesowe przyznane im przez art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach, tak jak i strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej mają uprawnienia procesowe przyznane im w art. 39 ust. 2 pkt 7 Prawa łowieckiego.

Strażnik leśny w sprawach określonych w art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach jest organem procesowym. On wszczyna dochodzenie, prowadzi postępowanie dowodowe, przesłuchuje podejrzanego co do treści zarzutu i kończy dochodzenie w sposób określony w prawie procesowym:

- postanowieniem o umorzeniu dochodzenia, jeżeli nie dało ono podstaw do skierowania sprawy do sądu (takie postanowienie wymaga zatwierdzenia przez prokuratora – art. 325e § 2 k.p.k.),
- wnioskiem do sądu o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 k.p.k.) lub o wymierzenie uzgodnionej z oskarżonym kary (art. 335 k.p.k.); wprawdzie k.p.k. nie wskazuje wyraźnie, że takie uprawnienia przysługują także nieprokuratorskim oskarżycielom publicznym, ale w literaturze przyjmuje się, że przysługują [2],
- aktem oskarżenia.

Strażnik leśny sporządza akt oskarżenia samodzielnie i wnosi go do sądu bez pośrednictwa prokuratora. Taki akt oskarżenia nie wymaga sporządzenia uzasadnienia [3]. Na rozprawie strażnikowi leśnemu przysługują uprawnienia oskarżyciela publicznego.

Na tle rozróżnienia nieprokuratorskich oskarżycieli publicznych pojawia się pewna istotna subtelność. Otóż obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13 czerwca 2003 w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. Nr 108, poz. 1019 ze zm.) w § 1 do takich organów zalicza:

- 1) organy Inspekcji Handlowej,
- 2) organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej,

3) urzędy skarbowe i inspektorów kontroli skarbowej,

4) Prezesa Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty;

określając jednocześnie w jakich sprawach (podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym) organy te mogą prowadzić dochodzenie. Kolejny § 2 ust. 1 rozporządzenia stanowi, że organy uprawnione do prowadzenia dochodzeń, określone w § 1, mogą również w tym zakresie wnosić i popierać oskarżenie przed sądem pierwszej instancji w postępowaniu uproszczonym.

W rozporządzeniu minister nie wymienił ani strażników leśnych, ani strażników Państwowej Straży Łowieckiej, co jest zrozumiałe (ponadto potwierdzone orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego), skoro ich uprawnienia procesowe w sprawach o przestępstwa wynikają bezpośrednio z ustawy o lasach i z Prawa łowieckiego. Te ustawy wszakże wskazując, że strażnikom leśnym i strażnikom Państwowej Straży Łowieckiej przysługują takie uprawnienia w postępowaniu uproszczonym, nie zawierają wzmianki, że funkcje oskarżycielskie pełnią oni tylko przed sądem pierwszej instancji. Powstaje pytanie, co wynika z tego braku. Problem nie jest zresztą nowy i był już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego na gruncie stanu prawnego sprzed kodyfikacji karnej z 1997 r. Wówczas Sąd Najwyższy zaprezentował stanowisko następujące: Prawo do wnoszenia i popierania aktów oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, o którym mowa w art. 47 ust. 2 pkt 7 ustawy o lasach, a więc odnoszące się do sytuacji, gdy przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, obejmuje również – w wypadku wydania przez sąd pierwszej instancji orzeczenia niezgodnego ze stanowiskiem Straży Leśnej, występującej jako oskarżyciel publiczny – żądanie kontroli zasadności orzeczenia sądu pierwszej instancji, a w rezultacie prawo złożenia środka odwoławczego, uruchamiającego postępowanie kontrolne, oraz udział w postępowaniu odwoławczym [4]. Orzeczenie to zachowuje aktualność w obowiązującym stanie prawnym, a to oznacza, że strażnik leśny (a także strażnik Państwowej Straży Łowieckiej) może złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, następnie wnieść apelację, po czym wystąpić w charakterze oskarżyciela publicznego także przed sądem drugiej instancji.

Uprawnienia procesowe strażników leśnych w sprawach o wykroczenia

Obowiązujący od 17 października 2001 Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia przyjmuje założenie wyłączności sądu jako organu orzekającego w sprawach o wykroczenia. Takie orzekanie następuje w postępowaniu zwyczajnym, przyspieszonym i nakazowym, przy czym ustawodawca daje priorytet postępowaniu przyspieszonemu i nakazowemu. Według art. 2 § 2 k.p.w. w wypadkach wskazanych w ustawie i na zasadach w niej określonych uprawniony organ może nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego. Wprawdzie postępowania mandatowego ustawodawca nie nazywa orzekaniem (dlatego nie jest ono wyjątkiem od zasady, że w sprawach o wykroczenia orzeka tylko sąd), ale nałożenie grzywny mandatem karnym jest formą odpowiedzialności za wykroczenie, a to oznacza, że jeżeli sprawca wykroczenia przyjął mandat, to sprawa się kończy i już

nikt nigdy nie będzie go mógł pociągnąć do odpowiedzialności za to wykroczenie, za które nałożono na niego grzywnę mandatem karnym.

Uprawnienia mandatowe strażników leśnych

Zalety postępowania mandatowego są znane. Ukaranie jest wprawdzie łagodne (maksimum grzywny to w zasadzie tylko 500 zł), ale za to następuje natychmiast, na miejscu popełnienia wykroczenia, co wzmacnia prewencyjne oddziaływanie kary. Trudno sobie wyobrazić sensowny system odpowiedzialności za wykroczenia bez postępowania mandatowego, ale trzeba mieć na uwadze, że postępowanie mandatowe jest trybem zastępczym, maksymalnie uproszczonym i całkowicie zależnym od woli sprawcy wykroczenia. Strażnik leśny (tak jak policjant i każdy inny funkcjonariusz upoważniony do nakładania grzywien mandatem karnym) jest obowiązany pouczyć sprawcę, że może odmówić przyjęcia mandatu, a jeżeli odmówi – sporządza się wniosek o ukaranie i sprawa trafia do rozpoznania przez sąd.

Podstawą uprawnień mandatowych strażników leśnych jest art. 47 ust. 2 pkt 2 ustawy o lasach, według którego strażnicy leśni przy wykonywaniu swych zadań określonych w art. 45 ust. 1 pkt 3 tej ustawy (tj. zwalczania wykroczeń w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody) mają prawo do nakładania oraz pobierania grzywien, w drodze mandatu karnego, w sprawach i w zakresie określonych odrębnymi przepisami. Na to sformułowanie ustawowe należy zwrócić uwagę, nie jest bowiem wcale tak, że strażnik leśny może karać mandatem za wszystkie wykroczenia w zakresie szkodnictwa leśnego i ochrony przyrody, lecz tylko za takie, które zostały wyraźnie wskazane w odrębnych przepisach.

Takimi odrębnymi przepisami są regulacje zamieszczone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 24 września 2002 w sprawie zakresu wykroczeń, za które uprawnieni pracownicy Lasów Państwowych, pracownicy parków narodowych oraz strażnicy łowieccy są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. Nr 174, poz. 1432). Wprawdzie to rozporządzenie formalnie nadal obowiązuje w brzmieniu pierwotnym, ale faktycznie pozostała z niego już tylko część (a i to niecała) dotycząca strażników leśnych oraz tych pracowników Służby Leśnej, którym z mocy art. 48 ustawy o lasach przysługują uprawnienia strażników leśnych. Jeśli chodzi o pracowników parków narodowych, to ich kompetencje są określone obecnie w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z 25 kwietnia 2005 w sprawie nadania funkcjonariuszom Straży Parku w parkach narodowych oraz innym pracownikom parków narodowych, którym przysługują uprawnienia funkcjonariusza Straży Parku, uprawnień do nakładania grzywny w drodze mandatu karnego (Dz. U. Nr 74, poz. 648), jeśli zaś chodzi o strażników łowieckich, to w obowiązującym stanie prawnym oni w ogóle nie mają uprawnień mandatowych, mają je tylko funkcjonariusze Państwowej Straży Łowieckiej w zakresie określonym samą ustawą – Prawo łowieckie, a nie żadnymi przepisami odrębnymi.

Zakres uprawnień mandatowych strażników leśnych, nadleśniczych, ich zastępców, inżynierów nadzoru, leśniczych i podleśniczych wyznacza § 1 powoływanego rozporządzenia z 24 września 2002 w trzech punktach. Punkt 1 obejmuje wykroczenia z kilkunastu przepisów Kodeksu wykroczeń:

- art. 81 k.w. – niszczenie lub uszkodzenie urządzeń chroniących brzegi wód,
- art. 82 § 1 pkt 7 i 9 oraz § 2 k.w. – naruszenie przepisów przeciwpożarowych w lasach,
- art. 148 § 1 i art. 149 k.w. – wyrąb, niszczenie, uszkodzenie, zabór gałęzi, korzeni, krzewów i pniaków oraz paserstwo tak pozyskanymi przedmiotami,
- art. 152 § 1 k.w. – niszczenie lub użytkowanie kosodrzewiny,
- art. 153 § 1, art. 154 § 1 i 2, art. 155 § 1 i art. 156 § 1 k.w. – drobne i inne szkodnictwo leśne, uszkodzenie urządzeń melioracyjnych, niszczenie zasiewów, sadzonek i traw,
- art. 159 k.w. – niewykonywanie zabiegów zwalczających szkodniki,
- art. 161 k.w. – wjazd pojazdem do lasu,
- art. 162 § 1 k.w. – zanieczyszczanie lasu (należy zwrócić uwagę, że poważniejsze wykroczenie z art. 162 § 2 k.w. w postaci zakopywania, zatapiania i składowania odpadów w lesie nie podlega postępowaniu mandatowemu),
- art. 163-166 k.w. – niszczenie grzybów, legowisk, nor, mrowisk, zabijanie, płoszenie, chwytanie zwierząt, puszczenie luzem psów w lesie.

Punkt 2 obejmuje trzy wykroczenia z poprzedniej ustawy z 16 października 1991 o ochronie przyrody. Ustawa ta już nie obowiązuje, a konstrukcja wykroczeń z art. 127 i 131 ustawy z 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody jest zasadniczo odmienna, co prowadzi do wniosku, że w obowiązującym stanie prawnym strażnicy leśni nie mogą nakładać grzywien w postępowaniu mandatowym za żadne wykroczenie z zakresu ochrony przyrody.

Punkt 3 obejmuje wykroczenia z art. 51 Prawa łowieckiego.

W postępowaniu mandatowym nakłada się grzywnę w wysokości od 20 zł do 500 zł, z tym że w razie jednoczynowego zbiegu przepisów (art. 9 § 1 k.w.), tj. gdy czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwu lub więcej przepisach ustawy, górna granica grzywny wynosi 1000 zł. Mogłoby się wydawać, że akurat ta regulacja może mieć znaczenie w sprawach o wykroczenia leśne pozostające w zbiegu z wykroczeniami „przyrodniczymi”. Tytułem przykładu: sprawca w lesie na terenie rezerwatu przyrody niszczy legowiska lub gniazda ptasie – jego czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń z art. 164 k.w. i art. 127 pkt 1 lit. b/ ustawy o ochronie przyrody, czyli mamy do czynienia z sytuacją, o której mowa w art. 9 § 1 k.w. Czyżby z tego wynikało, że strażnik leśny może mandatem nałożyć grzywnę do 1000 zł? Otóż nie, ponieważ w myśl art. 96 § 2 zdanie drugie k.p.w. w sytuacji określonej w art. 9 § 1 k.w. nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego jest możliwe jedynie, gdy w zakresie wszystkich naruszonych przepisów postępowanie mandatowe jest dopuszczalne. Tymczasem strażnik leśny w ogóle nie ma kompetencji do karania mandatem za wykroczenie przyrodnicze. Co więcej, jeżeli wykroczenie popełnione w lesie wyczerpuje także znamiona jakiegokolwiek wykroczenia z ustawy o ochronie przyrody, to strażnikowi leśnemu nie wolno załatwić sprawy mandatem, lecz powinien skierować wniosek o ukaranie do sądu.

W doktrynie prawa procesowego [5] wyróżnia się dodatnie i ujemne przesłanki (warunki) postępowania mandatowego. Przesłanki dodatnie, tj. takie, które muszą zachodzić, aby postępowanie mandatowe było dopuszczalne, to:

- 1) uprawnienie danego funkcjonariusza do nakładania grzywny w drodze mandatu karnego za dane wykroczenie, co w odniesieniu do strażników leśnych praktycznie oznacza, że musi to być wykroczenie wymienione w § 1 pkt 1 lub 3 powoływanego rozporządzenia z 24 września 2002,
- 2) przesłanki dotyczące sposobu ujawnienia wykroczenia – postępowanie mandatowe jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy:
 - a) schwytano sprawcę wykroczenia na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia,
 - b) funkcjonariusz stwierdził popełnienie wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy (np. pozostawienie samochodu w lesie w miejscu niedozwolonym – art. 161 k.w.), a nie zachodzi wątpliwość co do osoby sprawcy,
- 3) przesłanki dotyczące czasu – regułą jest, że mandat nakłada się od razu, ale możliwe jest przeprowadzenie czynności wyjaśniających podjętych natychmiast po ujawnieniu wykroczenia, wtedy grzywnę można nałożyć mandatem nie później niż po 14 dniach (w przypadku określonym wyżej w pkt 2 lit. a), wyjątkowo po 30 dniach (w przypadku określonym wyżej w pkt 2 lit. b),
- 4) przesłanka dotycząca zgody sprawcy – jeżeli sprawca odmawia przyjęcia mandatu sprawę kieruje się z wnioskiem o ukaranie do sądu.

Przesłanki ujemne, tj. takie, które nie mogą zachodzić, jeżeli postępowanie mandatowe ma być dopuszczalne, to:

- 1) obowiązek orzeczenia środka karnego za wykroczenie – jeżeli orzeczenie takiego środka jest obligatoryjne, to sprawy mandatem załatwić nie wolno, jeżeli jest fakultatywne (np. nawiązka za wykroczenie z art. 162 § 1 k.w.), to wprawdzie wolno, ale strażnik leśny musi mieć świadomość, że w razie przyjęcia mandatu już nikt nigdy nie orzeknie środka karnego, a zatem jeżeli według oceny strażnika orzeczenie fakultatywnego środka karnego byłoby celowe (a w podanym przykładzie aż się prosi, aby zobowiązać sprawcę do pokrycia kosztów usunięcia nieczystości z lasu), to nie powinien kończyć sprawy mandatem, lecz skierować wniosek o ukaranie do sądu,
- 2) zbieg idealny przestępstwa i wykroczenia (art. 10 § 1 k.w.), a więc taka sytuacja, kiedy czyn będący wykroczeniem wyczerpuje także znamiona przestępstwa; wówczas tego „fragmentu” czynu, który jest oceniany jako wykroczenie, nie można skwitować mandatem, lecz należy wystąpić do sądu z wnioskiem o ukaranie.

Kodeks zna trzy rodzaje mandatów:

- mandat gotówkowy, wydawany ukaranemu po uiszczeniu grzywny bezpośrednio funkcjonariuszowi, który ja nałożył (art. 98 § 1 pkt 1 k.p.w.), może być stosowany tylko wobec osób czasowo przebywających w Polsce lub niemających stałego miejsca zamieszkania lub pobytu,
- mandat kredytowany wydawany ukaranemu za potwierdzeniem odbioru (art. 98 § 1 pkt 2 k.p.w.) – podstawowa forma mandatu; taki mandat staje się prawomocny z momentem pokwitowania odbioru, a wobec tego podlega egzekucji administracyjnej,
- mandat zaoczny (art. 98 § 1 pkt 3 k.p.w.) nakładany w razie stwierdzenia wykroczenia pod nieobecność sprawcy; ponieważ nie został on przyjęty, przeto nie ma podstaw do wdrożenia egzekucji i jeżeli sprawca nie zapłaci w terminie 7 dni – kieruje się wniosek o ukaranie do sądu.

Od mandatu nie ma, co oczywiste, odwołania. Jedyne w sytuacji, kiedy mandatem nałożono grzywnę za czyn niebędący wykroczeniem, art. 103 k.p.w. przewiduje możliwość uchylenia mandatu. Wtedy sąd nakazuje zwrot uiszczonej kwoty.

Uprawnienia oskarżycielskie strażników leśnych w sprawach o wykroczenia

Jedynym organem orzekającym w sprawach o wykroczenia jest *sąd*. W okresie poprzedzającym postępowanie sądowe oraz w toku postępowania sądowego strażnik leśny jest oskarżycielem publicznym.

Należy zwrócić uwagę, że obowiązujący k.p.w. odszedł od znanej poprzednim regulacjom procesowej zasady *actio popularis* oznaczającej, że prawnie skuteczny wniosek o ukaranie mógł wnieść każdy, nawet osobiście niezainteresowany wynikiem sprawy. Według art. 57 obowiązującego k.p.w. prawnie skuteczny wniosek o ukaranie może wnieść tylko organ uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w danej sprawie oraz w pewnych wypadkach pokrzywdzony. Jeśli chodzi o wykroczenia, nazwijmy je tak, „przyrodnicze”, to w obowiązującym stanie prawnym oskarżycielami publicznymi są:

1. Strażnik leśny, nadleśniczy, zastępca nadleśniczego, inżynier nadzoru, leśniczy, podleśniczy – w sprawach o wykroczenia w zakresie szkodnictwa leśnego (art. 47 ust. 2 pkt 8 i art. 48 ustawy o lasach)
2. Strażnik Państwowej Straży Łowieckiej – w sprawach o wykroczenia z zakresu szkodnictwa łowieckiego (art. 39 ust. 2 pkt 8 Prawa łowieckiego),
3. Strażnik Państwowej Straży Rybackiej – w sprawach o wykroczenia określone w przepisach o rybactwie śródlądowym (art. 23 pkt 5 ustawy rybackiej),
4. Dyrektor parku narodowego lub z jego upoważnienia funkcjonariusz Straży Parku Narodowego – w sprawach o wykroczenia z zakresu ochrony przyrody (art. 102 ust. 3 i 4 ustawy o ochronie przyrody).

Według art. 56 § 2 k.p.w. uprawnienie do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia oznacza jednocześnie uprawnienie do prowadzenia czynności wyjaśniających.

Przechodząc do bliższego omówienia uprawnień oskarżycielskich strażników leśnych w sprawach o wykroczenia należy wskazać, że treścią art. 47 ust. 2 pkt 8 ustawy o lasach jest upoważnienie strażnika leśnego – w sprawach o wykroczenia w zakresie szkodnictwa leśnego – do:

- 1) prowadzenia czynności wyjaśniających w rozumieniu art. 54 k.p.w. (innego „postępowania w sprawach o wykroczenia” k.p.w. nie zna),
- 2) udziału w postępowaniu przed sądami rejonowymi (z reguły przed wydziałami grodzkimi właściwych sądów rejonowych) w charakterze oskarżyciela publicznego,
- 3) wnoszenia środków zaskarżenia od rozstrzygnięć sądów grodzkich (wydziałów grodzkich, a tam gdzie ich nie utworzono – sądów rejonowych),
- 4) udziału w postępowaniu drugoinstancyjnym.

Należy podkreślić, że w obowiązującym stanie prawnym

prowadzenie czynności wyjaśniających (także przez strażnika leśnego) jest obowiązkowe. Dokumentuje się je notatką, jeżeli okoliczności nie budzą wątpliwości, a uproszczonymi protokołami z czynności dowodowych, jeżeli takie wątpliwości budzą. Jeżeli strażnik leśny uważa, że czynności wyjaśniające dostarczyły podstaw do skierowania do sądu grodzkiego wniosku o ukaranie, kieruje taki wniosek, a na rozprawie występuje w charakterze oskarżyciela publicznego.

Kompetencje pochodne strażników leśnych

Interesującą i pożyteczną instytucją prawną jest wzajemne dopełnianie się kompetencji trzech głównych straży przyrodniczych. Polega ona na tym, że strażnik leśny ma nie tylko swoje własne uprawnienia, lecz także te, które przysługują strażnikom Państwowej Straży Łowieckiej i Państwowej Straży Rybackiej. Rozwiązanie to jest „symetryczne” w tym znaczeniu, że strażnik Państwowej Straży Łowieckiej ma uprawnienia własne, a ponadto uprawnienia strażnika leśnego i strażnika Państwowej Straży Rybackiej, tak jak i strażnik Państwowej Straży Rybackiej ma nie tylko uprawnienia własne, lecz także uprawnienia strażnika leśnego i strażnika Państwowej Straży Łowieckiej.

To wzajemne dopełnianie się kompetencji straży przyrodniczych należy rozumieć szeroko, obejmując nim także uprawnienia procesowe. Oznacza to, że strażnicy leśni są uprawnieni do zwalczania nie tylko przestępstw i wykroczeń leśnych, co wynika

z samej ustawy o lasach, lecz także przestępstw i wykroczeń przewidzianych w Prawie łowieckim i ustawie rybackiej – w takim zakresie, w jakim przysługują one odpowiednio strażnikom Państwowej Straży Łowieckiej i Państwowej Straży Rybackiej. Praktycznie oznacza to, że strażnik leśny może być oskarżycielem publicznym w sprawach o wszystkie wykroczenia łowieckie i rybackie oraz może być oskarżycielem publicznym w sprawach o przestępstwa kłusownictwa łowieckiego, skoro może nim być strażnik Państwowej Straży Łowieckiej, ale nie może być oskarżycielem publicznym w sprawach o przestępstwa kłusownictwa rybackiego, ponieważ strażnik Państwowej Straży Rybackiej takich uprawnień w sprawach o przestępstwa nie ma.

LITERATURA

- [1] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 maja 1999 – P. 10/98, „Orzecznictwo” – dodatek do „Prokuratury i Prawa”, nr 9, s. 30-37, 1999
- [2] Grzeszczyk W.: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, s. 307, Warszawa 2005
- [3] Uchwała Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2004 – I KZP 10/04, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” /seria karna/, z. 6, poz. 58, 2004
- [4] Postanowienie Sądu Najwyższego z 21 maja 1999 – V KKN 85/99, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” /seria karna/, z. 9-10, poz. 64, 1999
- [5] Grzegorzczak T.: Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz, s. 335-338, Warszawa 2003

- 1 stypendia naukowe, socjalne i sportowe
 - 2 różnorodność kierunków
 - sam wybierasz swoją życiową drogę
 - 3 dogodne formy płatności oraz elastyczny system rozliczeń
 - 4 pomocowe programy dla studentów, umożliwiające podjęcie pracy
 - 5 współpraca międzynarodowa i wymiana międzyuczelniana
 - 6 szeroki wybór rozrywek pozazajęciowych - nasza uczelnia tętni życiem akademickim: klub jeździecki, kluby studenckie, zajęcia sportowe, wejściówki do multipleksów i obiektów sportowych
- *wśród uczelni niepaństwowych

Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Bytomiu
Silesian College of Economics and Administration in Bytom
www.wsea.edu.pl

EKONOMIA

- licencjackie, magisterskie, magisterskie uzupełniające, inżynierskie:
- Rachunkowość zarządcza
 - Informatyka ekonomiczna
 - Zarządzanie przedsiębiorstwem i marketing
 - Administrowanie podmiotami sektora publicznego
 - Ekonomika transportu i logistyka
 - Ekonomika i zarządzanie ochroną pracy
 - Zarządzanie i ekonomika w ochronie środowiska

ADMINISTRACJA

- licencjackie:
- Samorząd terytorialny
 - Administracja w Unii Europejskiej
 - Administracja gospodarcza

POLITOLOGIA

- licencjackie:
- **Dyplomacja - NOWOŚĆ**
 - Dziennikarstwo i Public Relations
 - Marketing polityczny
 - Integracja europejska

W rankingu tygodnika **Newsweek**

WSEIA - numer 1 na Śląsku

badającego, które uczelnie dają absolwentom (z dnia 3.04.2005)

najlepszy start na rynku pracy

ROK NOWOŚCI: Architektura, Zarządzanie Limitowana ilość miejsc

i inżynieria produkcji

SYSTEMY STYPENDIALNE I CZESNE W RATACH

ZADZWOŃ JUŻ DZIŚ! tel. 387-53-61

ul. A.Frycza-Modrzewskiego 12, 41-907 Bytom, e-mail: rektorat@wsea.edu.pl

Pracodawcy nas lubią!